

¹⁸ Ies Milesius apud Græcos Primus appellatus est Physicus: ¹⁹ quæ audiuit Anaximander, ipse quoq; Milesius: & Anaximandri Anaximenes Milesius: & hunc Anaxagoras Clazomenius: quem audiuerunt Pericles, Archelaus, & Euripides, de quibus Pericles opibus & potentia inter Athenienses excelluit. Euripides autem poetica arti se tradidit, & Scenicus à nonnullis philosophus appellatus est. Archelaus autem primum apud Lampascum Anaxagoræ scholam suscepit. Deinde Athenas profectus, & multos alios, & Socratem auditores habuit. Anaxagoræ uero temporibus Xenophanes & Pythagoras fuerunt. Pythagora succelsit Theano uxori, ac Teluges, & Mnesarchus filii. Telugem uero Empedocles audiuit, quando etiam Heracitus cognomine Scotinus, id est Latine tenebris audiebat. Xenophanu uero Parmenides successit, Parmenidi Melissus, Melissio Zenon Eleata: quem siunt, cum tyrannidem deponere conaretur, lingua dum à tyranno, ut cōscios diceret, torqueretur, & dentibus abficiam faciem eius spissæ. Hunc audiuit Leucippus, Leucippum Democritus, Democritum Protagoræ temporibus Socratis. Omnes igitur philosophi Græcorū post Cyrum Persarum regem fuisse compéruntur. Cyrus autem septuaginta annis post Iudeorum captiuitatem, id est, post Moysē mille ac centum ferè annis fuisse perhibetur: ita necesse est, ut fatearis philosophiam Græcorum, ac maxime Platoniam, multo posteriorē Moysi fuisse. Plato enim cum Socratem primō, deinde Pythagoricis audiuerit, omnes qui ante ipsum fuerant, in philosophia tum eloquentia, tum prudentia superauerit. Floruit autem Plato circa finem regni Persarum, paulo ante Alexandrum Macedonem, quadragesima annis, uel paululum plus ante Augustum Cæsarem. ²⁰ Quare cō nonnullā ita dixisse Platonem ostenderimus, ut apud Hebræorum scriptores inueniuntur, collatione temporum certior eris, non Hebræos à Græcis, sed Græcos ab Hebræis acceperis.

Scholia in Cap. III.

Mōsem Vetus fuisse esse Philosophis & sapientibus Græci, ex eo colligit Eusebius, quod multo ante Troiani belli tempora uixisse Moysē. philosophos autem, post Cyri Persarum Monarchæ tempora floruisse, plurimi peribent. Quod autem dicit Eusebius annos 505 à nativitate Abram usq; ad Moysē, hoc est, non natum, sed legem promulgantem, intercessisse, uerum est, sacrifici, literis demonstratum. Anno etatis 75 discessit Abram ex Haran, postea ipse, Isac & Iacobus cum suis familiis peregrinati sunt in Canaan annis 21-5. Tōtide annis fuerunt filii Israel in Aegypto. Qnod se bos annos omnes coniungas, habebis 505 annos. Ceteras Eusebius xvoo loq; ias ad annus Hebreos exigendas puto, ut anterior certior q; sit suppositio annorum mundi. Vide historiam in Genesi & Exodo, Act 7. Gal. 3.

¹ Putet] aut dubitet utri ab utris quid acceperint. Vtrum antiquiores à posteribus, hebrei à Græcis barbari à Philosophis, quorum ne nomen quidem audiuerunt: an quod uersimilis est, posteriores ab antiquitoribus & Greci curiosi rerum genitium ab Hebreis assumpsiſſe videantur.

² Euerunt enim eruditæ uiri & scientia nulli secundis & in rebus diuinis non obliter uersti.

³ Sicu propheta uicierat Hieremias. Nabochodonosoris meminit Berossus Babylonius Postea Cyrus regnauit.

⁴ Itaq; historie consentim in Cyri regno & fine captiuitatis, & secundum Olympiades etiam sic nobiscum inuenientur consenserit.

⁵ Hec Africanius. Transcanus autem nos ad diafrastamusq; nostram Philosophiam Græcas esse antiquorem Termini autem nobis erunt Moysē & Homerus. Nam cum utriq; ipsorum antiquissimus sit, hic quidem poetarum & historicorum ille uero omnis barbaræ sapientie, à nobis ad collationem sumatur.

⁶ Alij etiam inferiorem tempore faciunt, dicentes Homerum Archilocho æqualem fuisse. ⁷ Qui tempore Alexandri fuit: & Antiocho post Seleucum tertio Chaldeorum historiam tribus libris scripti, ponit cuiusdam Nabochodonosoris nomen qui contra Phoenices bellum gerit & Iudeos, que omnia à Propheti predicta fuerunt, & Moysi multo fuerunt posteriora. ⁸ Argivorum reges hi fuerunt, Inachus, Phoroneus, Apis, Argus, Crisus, Phorbæ, Triopæ, Crotopus, Sthenelaus, Danais, Lynceus, Abas, Proetus, Acrisius, Perseus, Eurythœus, Atreus, Thyestes, Agamemnon.

⁹ Et oporet seniori etate magis credere, quam Græcis quæ à fonte hauserunt, sed non secundum sciam entiam, ipsius dogmata.

¹⁰ Haec Tatianus apud barbaros Philosophatus scripti, natus quidem in Affiorum terra, institutus autem in Græcis disciplinis.

¹¹ His autem per 40 generationes recentiora sunt Attica ab Cecrope. Nouem autem Arcadicā & Pelagiō His recentiora sunt adhuc dubius Pithiotica & Deucalione.

¹² Primus Argialeus, Deinde Europus, deinde Telchinus & Creus in Creta.

¹³ Hesiodi uerius sunt.

¹⁴ Ioui autem Atlantias Maia, perperit celebrem Mercurium

¹⁵ Nuncium deorum, sacrum lectum ascensio.

¹⁶ Cadmus autem Semelē peperit clarum filium

¹⁷ Mixta in amore, Bacchus gaudentem.

¹⁸ Latona enim dixit Iouis uxori.

¹⁹ Afrikanum autem ipsius uerbæ, tanquam ipsum testem adducens

²⁰ Post bēc Theraidis & aliorum Aegypti regum sit fuisse ortam seditionem contra pastores & bellum exortum magnum & diutinum Sub rege autem cui nomen fuerat Misphragathosis, uictos at pastores & Aegyptio expulsos, concluso fuisse in locum, arua continentem decem millia nomine Avaris.

²¹ Post hęc seriem regum Aegyptiacorum, à tempore quo singuli incepérunt, numerans, recenset.

²² Deq; conuersione Solis & eclipsi & illuminatione Lune differuit Fuitq; uir apud Græcos clarissimus.

²³ Contemnentem tyrranni poenam.

²⁴ Ante Cesarem Augustum circiter annos quadringentos.

IS P Oſtio, libri undecimi de Euangelica Præparatione, hæc est. Cum duo sint, secundum Philoſophos, præfancim̄a doctrinæ generæ, unum diuinarum rerum quod Græci bœlogi, iauoucant, alterum humanarum rerum, quod φιλοσοφιας appellare possumus: & testibus iſdem Philoſophis, Plato in utroq; ad miraculū uig; eruditus fuerit: Si quis Christianus demonſtraret Platonem tam Philoſophiam & Theologiam ab Hebreis acceperisse, & Sacris Hebræorum literis, in principiis doctrinae sua capitibus subſcribere. Is certe ſolidè calumnias Ethnicorum reprobandiſſe potest. Atqui utrumq; uerum eſſe probari potest, & Platonicam doctrinam Hebreis acceptam eſſe referendam, & magnum eſſe conſenſum doctrinæ Hebreis & Platonis. Quare iniufè & falſo obſciunt Ethnici Christiani, eos Barbarorum deliramenta, reliqua Grecorum Philoſophia, amplexos eſſe. Minus lema probat Eusebius, ac primum de singulis totius Philoſophiae partibus, poſtea de principiis locis ſacrae Hebræorum doctrinae agens. Platonem ſua Hebreis debere, & eū eiſde contentire ostendit. Hæc lib. II. ſumma eſt. Cætera in Scholijs notauiimus.

PRÆFATIΩ

I Vo<sup>lato quædā
a sacris litteris
is peruer-od aliud principium facientes, iam aggrediemur, ostendemusq; sapientes Græcorum iudaicam fuisse imitatos doctrinam, ut nullus non accusare iure possit, si quos ipsi non recte intelligentes, imitati sunt, eos nos Salvatoris nostri doctrina & gratia rectius iam intelligentes, & admiramur, & sequimur. Hoc enim facto, nihil magni à Græcis compertū preter eloquentiam comprobabitur. Omnia uero à Iudeis atq; Barbaris furatos commodius dixisse, nullus admirabitur, qui & eloquentes & fures fuisse non ignoret. Quod in superioribus non autoritate nostra, sed suo ipsorum testimonio ² confirmauimus. Non autem in omnibus, sed in principalibus: neq; omnes (longum enim id est) sed principem omnium Platonem id fecisse confirmabimus, facile namq; unusquisq; postea per seipsum considerare poterit, si à Platone ceteri ferè omnes Græcorū philosophi accepérunt: & Plato ab Hebræis fundamēta omnis hōne philosophi, à Iudeis Græcos accepisse. Verum, quoniam apud ipsum nonnulla obscuriora sunt, expositorum eius testimonia etiam non recusamus. Illud uero ante omnia dictum sit, nonnulla Platonem non contuerisse, sed perueruisse: quod non accusandi illius sed excusatōnis nostræ causa dicimus, ut non iniuria ceteris contemptis, iudaicam amplecti scripturam uideamus.</sup>

Scholia in Præfationem Libri I.

In precedenti libro, multis ueterum Philosopherum & Theologorū, testimonij, Eusebii probavit, Artes liberales & qualemcumq; uisus Dei notitiam Græcos ab Hebreis & Barbaris accepisse, non contra, & Hebreos Prophetas uetusq; quo commendatione, pre Philosophis & Graecis sapientibus excelluit. Ita nihil reliquum facit Greci, preterquam prouy tñp iñ dñjōs dñm tñtare qñ vñ ueris, ut Eusebii uerbis utar. Nunc in hoc Videcimo libro Platonem, quem Philosophi diuinum appellare solent, introducit. Et ostendit magnum et optimam partem Philosophie sua Platonem ab Hebreis accepisse: secundū multa pertuerit in sacra Hebreorū scripture, ac magnam esse confirmationem Hebreorū Theologia & Philosophia Platonice. Qam euidenter hec tria, ac imprimitur, demonstrauerit Eusebius, equi Lectores libro perficio, facile deprehendent.

1 Græca ab initio sic sonant. Superior liber, qui decimus tominus est Euangelicus, præparationis nominis uocibus, sed alieno usus testimonio comprobauit nō esse aero diffimile Græcos nihil a sapientiis habere preter solam in dicendo nū & eloquentiam: sed omnia ē Barbaris esse furatos.

2 **Confirmauimus.**] Hic autem praesens liber, tanquam debitum, promissam pollicitationem prefabit & in quibusdam, non in omnibus, dogmaticorum theorematum cum Hebreorum oraculo consonantiam apud Græcos philosophos docet.

De tripartita philosophie diuisione secundum Platonem. Cap. I.

Omnia philosophiam Plato in tres partes, Physicam, Ethicam, Logi-
cal, partitus est. Physicam deinde in sensibilium doctrinam, & incot-
poralium speculationem iuppabitur: i quam diuisionem etiam apud ludu-
os mul-

LIBER V N D E C I M U S.

221

os multo ante Platonem factam esse inuenies. Sed primo quæ Platonii plauerunt, ab Attico præclaro Platonico sumam ex eo libro quem aduersus eos conscripsit, qui Aristotelicam habentes scientiam, Platonicam profiteri non audent. Cum igitur tripartito, inquit, uera perfectaq; philosophia diuidatur, in moralem scilicet, & naturalem, & logicam: cumq; prima pars & singulos hominum probos constituat, & domos integras ad rectam gubernationem reducat, ac populos deniq; diuersis regendimodois construat: secunda ad diuinarum rerum cognitionem perducat: ipsatum dico, quæ primæ sunt caularum altissimarum, & aliorum omnium, quæ inde duce natura emanant: cumq; ad harū diuini partium inventione atq; cognitionem tertia pars accedit, manifestū omnibus est, Platonē primum maximē omnes has philosophiae partes usq; ad ætatem suam, sicut membra Penthei disiectas atq; confusas in unum corpus, atq; animal integrum reduxisse. Thales enim Anaximenes, atq; Anaxagoras de naturalibus solum rebus considerarunt. Pittacus uero, Periander, Solon, Lycurgus, ceteriq; istis similes, de gubernandis hominib; coetibus solummodo conscriperunt. Zeno autem & omnis Eleatici disciplina, logicæ solummodo studuerunt. Plato deinde post hos omnes natus, ut natura præstans, & uerè diuinitus misitus, nullam partem philosophiae imperfectam reliquit, sed omnes diligenter complexus, nec in necessarijs defuit, nec ad inutilijs delapsus est. Verum quoniam singulas philosophias has partes, Physicam, scilicet, Ethicam, atq; Logicam Platonē diximus perficie, agemus nunc ita esse, ut diximus, comprobemus. Hæc Atticus. Quibus attestatur Aristoteles peripateticus in 7. eorum libro, quos de Physiologia edidit, his verbis: Plato propriè atq; perfectè præ ceteris omnibus philosophatus est: nam Thalem secuti, naturales solummodo fuerunt, Pythagorici uero cuncta celabant. Xenophanes, quiq; ab eo profecti sunt, ita contentiosas mouerunt rationes, ut confusione potius quam auxiliis philosophantibus attulerint: Socrates, ut Plato scripsit, & prouerbio dicitur, ignem igni addebat. Cum enim natura igeniosissimus esset, & de omni re dubitate peritus, morales & ciuiles considerationes induxit, & de ludiis primum dicere aggressus est. Omnes autem alii partes philosophiae tractarunt, quidam medicinam, nonnulli mathematicas disciplinas, alii musicam & poeticas: complures autem orationis uia admirati sunt, quorum alii se theoretores, alii dialecticos profitebantur. Socratis uero succelfores uarij atq; contrarij libiphs fuerunt: alii enim humilitatem, & turbationum sedationem laudabant alii uoluptatem secuti sunt: ac nōnulli quidem omnium scientiā fieri oportebant: nōnulli nihil se scire profitebantur: & alii uel cū infinitis conuerterant: alii cōtra difficultes & soli secum uiuebant. Plato autem primus & recte intellexit, atq; diuisit: dixitq; primum esse de natura unius ueris negocium, alterum de hominibus tertium de oratione: putauitq; non posse nos res humanas perspicere, nisi prius diuinas intellexerimus. Nam quemadmodum medici, cum membra quadam corporis curare uelint, ad totum prius se corpus conuertunt: sic quī uelit res humanas perspicere, naturam uniuersorum prius considerare debet (par enim uniuersi homo est.) Bonum etiam duplex esse dicebat: alterum nostri, alterum uniuersi. Principalius autem esse bonum uniuersi, ab illo enim hoc profluere, quam rationem Aristoxenes musicus ab Indis emanasse contendit. Indis enim quendam ait Athenas petuisse, Socratisq; colloquente ab eo quæsiisse, quomodo & quid faciendo philosophus esset. Cumq; Socrates respondisset, Si quomodo uiuendum sit homini consideres, rūesse Indum, atque dixisse, nemini posse recte humanas res intelligere, qui diuinas ignoret. Vniuersam igitur philosophiam Plato in physicam, ciuilem, & logicam partitus est. Hæc Aristoteles.

Scholia

Scholia in Cap. I.
V T que nam sit Philosophie Platonice & doctrina Herorum consensio, confit omnibus, Eusebius initio, divisionis Philo'st cuia auctor Plato fuit, mentionem facit, ac deinde subicit narrationem de studijs Philophororum, quorum alij moralem, alij logicam, alij naturalem Phisosophiam, excoloruerunt. Vtrumq[ue] probat & illustrat Attici Platonici Philo'st & Arisotletis testimoniū. Platonica divisionis totius philosophie, &c cœ.

² Greco sic sonant: Quam diuisionem tripartitam apud Hebreos quoq; inuenies: apud quos eadem philosophata sunt prius quam Plato natus esset.

Demoralis Hebreorum Philosophia. Cap. I I.

Hanc tripartitam partitionem si diligenter attenderis, multo ante Platonem Hebreos perspexisse non ignorabis. In primis enim mortalem partem summo studio, regi magis quam uestibus, amplexos fusiles ludos constat. Finem enim bonorum beatitudinis terminum uitae pietatem erga Deum arbitrantur; quem quidem finem preceptis Dei conseruandis, non voluntate corporis secundum Epicurus consequi putabantur; neque tripartita secundum Arisotolem bona, corporis felicitatem, anima, et exteriora aequali lance penfabant; nec ignorantiam omnium rerum, quam nonnulli honestiore uocabulo retinuerunt appellare, multi fecerunt: nec denique in ipsa animi uestute finem posuerunt. Quid enim ipsa sine diuina gratia, & ab aliis pietate ad quietam uitam conferre potest? propter quam a Ipe, quam a Deo habent, quasi a fine dependentes. Deo gratos solimodo beatos opinati sunt. Quia profectio cum omnium bonorum largitor Deus, uite fons, & uitritus origo fit, solitus ad beatam uitam eis sufficit, qui uera pietate ad ipsum tendunt. Vide sapientissimum ille Moses, qui primus omnium hominum ueritatisimorum uitias Hebraeorum conscripsit, cuiuslibet atque actuuum uiuendi modum narratione historica docuit. **Quam** quidem doctrinam ab uniuersalioribus ita instituit, ut Deum causam autoremque omnium, quasi fundamentum iniecerit, & mundi ac temporis ortum prae oculis posuerit. Deinde ab uniuersalioribus ad particularia descendens, & prisorum viuorum uitam ad imitacionem uitritus ac pietatis eorum lectorum hortatur. Praterea cum legum etiam autor summa cum pietate fuerit, certe patet quam magnum studium ad corrigendum hominum mores habuerit. Longum esset, si prophetarum quoque, qui post Mosem fuerunt, uel exhortationes ad uititatem, uel dehortationes

Moses qua
Methodo u-
sus in Mora
li philoso-
phia traden-
da.

iones à uitijis recensere uellemus. Quid autem si sapientissimi Salomonis
Ethicam uellem modò doctrinam traducere? Nam inter alia librum quoq;
editid, quem Parabolam sive Proverbiorum, propter sententiarum breui-
tatem appellauit. Sed moralem quidem disciplinam, uel antequam prima
elementa literarum Græci cognoscerent, sic absolute perfecte re potius,
quam uerbis ludxi retinebant. Scholia in Cap. II.

Scholia Cap. i.

Vod prius καθορισθε δixerat Eusebius, de Philosophia Platonice & Hebreorum confensione, id nam uicere ut sit se habere demonstraret. Agit autem in hoc capite de Philosophia, quam Hebrei proficiunt, cum magnifice commendaret, propter has eas. 1. Quia τὸν ἀγάθον, id est hominem primum, in uera erga Deum pietate & amicitia coniunctione, cum ipso, non autem in bonis animi, corporis aut fortune, negat, in uoluptate secundum Epicurum, eum, in uitre anime, nec denigat, in academica epocha (quam recte Eusebius nosfer posset), εὐτέλην τὸν οὐνοματικὸν statuit. 2. Quia non uerius tantum, sed precipue fiducia tota, uita, expressa & tradita sunt hec pars Philosophia apud Hebreos, non uerborum lenocinio in umbra tantum Academiae comprobata ut apud Ethnicos. 3. Quia uetus scriptura est, & prius apud Hebreos usi comprobata, quātū Graeci prima literatura clementia didicissent. Quia optimo Methodo ab Hebreis traduta est. Moses enim serie historica uititur, & aut noster Eusebius, ἐρχομένῳ ἀπὸ τοῦ καθόλου, τῷν διδασκαλίαιν τρινούτῳ, θεῷ τῷ πάλλῳ αὐτῷ θεωρούσιν, καὶ ποιούσιν τὸν ἀνθρώπον τούτῳ φέρειν. Εἴ τος ἀπὸ τοῦ καθόλου τὰ τὰ πάτερα μετέπειπτο προσελθεῖν, λογογράφει ταῖς ταπεινήσιν αὐτούς, εἰ τοὺς τὰς εἰκόνας αρπάστε τοὺς θεούς εἰσελεῖτε. Σημα τοῖς φοίτοις παραρριψεται, εἰ τοὺς τὰς αὐτούς τούς τοὺς τελεῖτε. Ergo legibus & exemplis descripsit & illustrauit Moses h̄c Philosophie partem. Prophete sermonibus grauiissimis ad uitium amoris studium exhortauit suis auditorebus, & uitius absteruerunt. Salamo, γνωμάς ἀποφέλη μετειπονέει, de Ethica doctrina, cōscripti. In hac tradidit docendis ratione, quātū tandem dejurare homo prudens est, & si

De rationali Iudeorum philosophia. Cap. III.

Rationalem uerò partem, non ut Græci cauillacionibus & ficta oratione discebat, sed ipsius ueritatis recta perceptione: quam quidem ueritatem diuinis illuminati adiuuererunt. Hanc rationali doctrina ab inextirpata sacrum rerum & utilissimorum narratione historiarum, cantuum epodarumq; exercitio, compositione enigmatum quoq; & speculations allegoricae diserta elegantiq; oratione luos eruditiebant. Erant enim lege sacrum ac enigmatum apud eos expositores, quos Deuteronus solebant nuncupare. Vnde sapiens quoq; Salomon in Parabolam initio, quasi causam libri hæc esse dicit. Ut scirent sapientia & disciplinam, intelligenterq; uerba prudentes, ac fusciperent eruditione doctrinæ, iusticiam, & iudicium, & equitate: ut detur parvulis auctorita, & adolescentibus intellectus. Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit. Animaduertetur parabolam, & obscura uerba, dicta sapientia, tui etiam enigmata eorti. Ita negotiū logicē accommodatisime ad sapientiam, linguaq; fuā in omnibus prophetarum libris, si libros diligenter legeris profecto inuenies. Quod si quis lingua sua peritias habet, eloquentissimos certe multos corfortatores fuisse putabit. Sunt enim etiam apud eos artificiosissima carmina, ut Mosi cantus illi magnus, &c. 118. Psalmus David heroico metro, quod hexametrum dicitur, componuntur. Sunt alia quoq; trimetra, & tetrametra: sed quæ ad dictiōnem pertinent elegantissime, grauisimè, iucundissimè, composta sunt. Que terro ad sensum, nulli homini scriptura cōparanda. Del enim ipsius, ut uentatis uerba per eos prolatæ sunt, quibus pia doctrina, teru cognitio, & salutaria doctrina continentur. Argumentum autē exquisitum illorum doctrinæ ab impositione nomine capi potest: cuius rei Plato Hebreis testimoniū præbuit. Nam cum Moses primus multo antequam philosophiæ nomine Græci cognoscerent, innumerabilia de impositione nomine dixerit:

unde aut natura duce, aut Dei iudicio nomina esse imposita ostendit. Plato quoq; non impositione nuda, sed natura duce commode rebus imposta esse nomina docet: idq; Barbarorum autoritate confirmasse uidetur, Hebreos meo quidem iudicio significans. Non enim apud alios facile talem obfurationem inuenieris. Sic igitur in Cratyllo 2 scribit: Non est illud nomē quod aliqui (quoniam ita uelint) rei cuiquam indiderint. Sed rerum quādam conditio natura duce apud Graecos & Barbaros nominibus p̄mititur. Et progressus aliquantulum, Ergo ita dignum est, inquit, legis quoq; latorem rationalis partis a neminiū impositionis scientiam habere. Lignari certe fabri officium est, claustrum commode, ut gubernator subet, fabricatraliter enim clavus inutilis erit. Legislator autem nomen ita est inquam. Non ergo uile quidem est ḥ Hermogenes recta nominis impositione, sed doctissimorum atq; præstissimorum virorum. Tum Cratylus, Reclite aīs, inquit, duce natura nomina rebus accommodata putans, nec quemuis hoc facere posse, sed illum solummodo, qui ad naturam rei respiciens potest ad eam nomina accommodare. Et post multa: Intelligo, inquit, plūma Graecos à Barbaris sumptuoseque si quis, quasi Graeca lingua essent ducta, interpretari uelit, nunquam rebus poterit adaptare. Hac Plato.

Schola in Cap. IIII.
E am quoq; Philosophie partem, quam Greci λογικὴ appellant, non sūisse ignotam Hebreis, siue quis in ea την λέξην, siue την δίερωσιν, Σπέδει, Eusebius noſter in hoc capite probat. Eiusdem enim apud Hebreos in frequenti uisu historias, enigmata odas, epodias, queſtiones, reſponſiones, & ſingulare ſtudium της την ὡραὶ καὶ την ὡροῦ ὀρότητος, leſio Propheticorum librorum, & Platoni teſtimonium fatis ostendunt. Atqui hec omnia, & multa alia Logices propria fūnt. Non igitur imperit Logices Hebrei fuerunt.

1 Deuterotas] Sit enim placet appellare expofitoris ſcripturarum apud illos: qui quos per enigmata innumerata fuit, eſi non omnib; tamen illis qui apīt effent auditores, per interpretationes exponebant & declarabant.

2 Cratyllo] Verba Platonis ita habent. Non eſſe id Nomē, quod aliqui conſenſu imposuerint, ſue ſermonis particulam adiſcentes: ſed quādam reſtitutinē nominiū eſſe, & Graeci & barbari eadē. Et paulo poſt inquit. Sic cogitabile nomenclatorem noſtrum & barbarum, ut ſpeciem nominiū cui libet conuenientem imponat in quibusq; ſyllabis, non peiorē nomenclatorem eſſe cum qui hic sit quān qui ē calo diuide. Deinde rurſus perutum reſtitutinē nominiū, appellans Dialecticum & nomenclatorem, ſic ait: Lignari certe fabri.

De commodissima nominiū apud Hebreos impositione. Cap. IIII.

De nominiū impositione. Nunc autem confidera, quomodo quā ipſe uero docuit, multo ante Moses ueluti sapientissimus ac eloquentissimus re ipſa præfuit. Et formauit, inquit, Deus de humo omnes feras agit, & omnia uolatilia coeli, & adduxit ipſa ad Adam ut uideret quid vocaret ea. Omne enim quod uocauit Adam anima uitientis, ipſum eft nomen eius. Cum enim dicat, ipſum eft nomen eius, nihil aliud certe uult dicere, niſi conuenienter ad naturam rei nomen indutum ſuiffe. Quod enim uocatum eft, inquit, hoc eft in ipſa natura. Nam & nomen ipſum Adam tertigenam, aut terrenum potest significare. Adam enim apud Hebreos humus dicitur, quānū per translationem rubram corporeamq; naturam ſignificet: ita tertigenam atq; terrenum aut corporalem hominem hac appellatione ſignauit. Sed hominem Enos, quoq; appellant, quo uocabulo non terrenam, fed rationalem naturam ſignificant. Proprie autem ſi uerbum de uerbo Latine exp̄mas, obliuifcentem Enos denotare uideatur, qualis certe natura rationalis corpori alligata efficitur. Quod enim uerē incorporeum, diuinum, rationaleq; eft, non ſolum tranſactio recordatur, ſed futurorum propter ſublimitatam ſpeculatio-

nis ha-

Adam

Enos

nis habet cognitionem. Quod autem carni coniunctum eft, quodq; magno corporis pondere premiur, ignorantia obliuioneq; involutum recte ludorum ſermo Enos, id eft obliuifcentem appellauit. Ita enim facit apud quendam prophetam: Quid eft Enos, quod memor eis? aut filius Adam, quōd uifitas eum? quālī dicat, quid eft iſte homo? iſte dicit obliuifcens, psal. 8. quōd tu, qui eſt Deus, memor eis, quānū obliuifcens ſit, aut filius adā id eft terreni hominiſ. Ita carnaliſ homo, Adam nomine rationalis uero Enos appellatione ſignificatur. Sic Hebraeorum ſermo exquiliſiſimē nomina deducit. Plato autem hominem, hoc eft Antropon Grace, à uerbo ἄνθρωπος, id eft uideare, atque cogitare dici opinatur: 2 ut ſit Anthropos, qui re cogitat quā uideat, Rurum Hebrei uirum iſo uocant: quod quidem uocabulum ab eis, quod ignem ſimilat, dēducitur, ut natura uirilis ignea & calda uerbo exprimitur. Fœmina uero quoniam à uiro ſumpta huius, Rurum Moſes Hebraica lingua coelum ſirmamentum appellauit: primū enim poſt in corporalem intellectualemq; ſubtantiam, ſirmum ſenſibileq; corpus eft. Nomen autem Dei proprii ineffabili dicunt eſſe, nec ipſa mente hominiſ comprehenſibile. Quod uero nos Dei dicimus, Elohim uocant: apud eos robur & potentiam ſignificat: ut ſit nomen Dei, quasi omnipotens. Plato uero deoſ, id eft Graecē θεος, quod eft currere dici opinatur: fellas enim quā ſemper mouentur, deoſ appellabant. Clarorum quoq; hominiū appellations non fructu eſſe politas, Plato contendit. Ita Hectora ab ἥξει, quod ſolus Troiaſ ſuſtinebat, Agamemnona, quia ualde ἥξει, hoc eft, peruerteranter, conſitanterq; in rebus permanſit, appellatos contendit: Orestem, quia montanus atq; lylueſter: immanis enim moribus fuſt, ceteraque ſimiliter accommodare conatur. Nemo autem ita uiolenta Mofaica dicere audebit, ſic dicitur, Cain apud Hebraeos inuidiam dici (arſit enim certe ille inuidia fratris) Abel Latinē luſtum dicere poſſimus, nam quia primus omnium parentibus luſtum intulit, hoc nomine ab ei diuina quadam proutidentia fuit appellatus. Quid de Abraham dicam, qui cum coeleſtium corporum ſcientia maximē præſtaret, Abram, id eft Latinē pater ſuperiorū corporum uocabatur: cum Deus ab hiſ, qua uidentur ad inuifibiliā protrahēs, Non uocaberis, inquit, Abram, ſed Abraham eft nomen tuum, quia multa rum te gentium patrem poſui. Sed longius modō eſſet, extraq; propositum, diligentius hæc percencere. Platonis autem teſtimoniū non negligamus afferentis nonnullum diuinam poſita uirtute eſſe: Magno inquit, ſtudio in ponendis nominibus uigilandum eft, quānū nonnulla eorum diuiniore quadam, quam hominiū uirtute indita eſſe uideantur. Verū quod ipſe paucis uerbis dixit, id Hebraeorum ſcriptura, ac primus omnium Moses ipſius Abraham, Iſaac & Israel, nominibus reiſpa diuinitus factum edocuit. Rurſus enim Iſaac interpretatur, ineffabilis ſcilicet gaudijs, quod pijs daturum ſe Deus pollicitus eft, ſymbolum gerēs. Huius quidem filii Iacob, Iſrael a Deo appellatus eft, ab actua uita ad contemplatiūm uia ſedelicet translatus. Supplantator enim Iacob interpretatur, qua uirtutis certamina peragens, atq; percurrentis. Iſrael uero uidens Deum dicitur, qualis eft, certe contemplatiū hominiū mens atque intellectus eft. Non eft enim opus longiore eſſe, omnia percurretem. Cuncta enim apud eos nomina ad unguem rebus accommodata ſunt, uſq; ad ipſa prima literarum elemēta: quorum quidem nomina quid Graecē uelint, nec ipſe Plato adiuuenire unquam poterit, cum ludorum etiam pueri, ſi forte interrogarentur quid Alpha, quod ipſi Aleph dicunt, conſefit ſdisciplinam reſpondebunt. Beta uero, quod ipſi Beth uocant, domum: ut ſenſus ſit, domus disciplina: ac ſi quis diceret, disciplina atq; doctrina quadam ſeconomia ac diſpenſationis

P ſationis

Nominis te-
tragramma =
tō liere no-
cales.

ficationis. In eæteris quoque omnibus hoc ipsum inuenies: ut in superfortibus latius dictum est. Quatuor quoque uocales ad unum collate, inef-
fabile atque arcanum Dei nomen illis uocabulis contineri uulgò apud eos
fertur. quod Græcorum etiam aliquid ab Hebræis scilicet doctus, his carmi-
nibus significauit:

Inuictum magnumq; Deum nil molis habentem
Corporæ, cunctorum hominum, rerumq; parentem
Dulcisona extollunt septem me carmina uocum,
Ex septemq; meum constat uocalibus ipsum
Compositum, miro signorum fædere nomen.
Aeterna chelys, ego sum, que montibus aetæ
Coelorum dulci refono modulamine cantus. 4

¶ Quid plura? ipsum quoq; gentis nomen à nomine Heber deductum est, quod transitum & transiuntem lingua eorum significat. Ita ipsa gentis appellatione à terrenis ad celestia transire, & à uisibilib; istis ad inuisibilia, cognitionemq; creatoris migrare admonentur: unde prius illos, qui creatori Deo uera inhærent pietate, Hebreos appellaverunt. Quid oportet plusra congerentem immorari, cum apud eos exquisitissimè accommodatisse meq; rebus nomina imposta sint: Qua ex re maxime summā rationalis partis doctrinam habuisse demonstratur, cum etiam secundum Platonem, non cuiusvis, sed sapientis summeq; dialectici uisit, rerum naturæ apte nomine accommodare. Sequitur nunc, ut quomodo in physicis sentiebant Hebrei, ostendamus.

Scholia in Cap. III.

Quod Plato proprium esse σοφὸς καὶ διάλεκτος νομοθέτη, affirmat, recta nimurum & nature rerum singularium congruentia nomina rebus imponere, ille Hebreis familiare & in uscio rebro suisse, demonstrat Euzebius. Etymologias nominum propriorum, quas ex alijs Euzebius huiusmodi uidetur, Hebrei lingue peritus dijudicanda reliquio, Allegorias, quas nonnulli nominibus aspergit, magis esse ingeniosas quam certas, nemo non uidet. Quibus enim rationibus probabit aliquis. Adamum i. leo sic dictum quod ἡρωὶστην τὸν οὐρανὸν σύρκινον ἀνθρώπου significat Enos autem, quia ἄρτι ἀνὴρ λογικός, ἔτερος ὅντα τὸν φυτικὸν γενέσιον τείχα, representat: Verum nihil est periculi in his allegorijs, si quis eas sobrias tractet.

1. Rationalem. Enos autem esse nostrā rationem sita illa alia natura sit quam terrenus Adam.
2. Opinatur.] Deinceps. Homo similis uidet & considerat & intelligit id quod uidit, ut sit & & opere-
3. Sustinebat.] Quia Rex fuerit Troianorum, ait Plato.
4. Cantus.] Iuuenes autem & reliquarum literarum Hebraicarum significaciones, si eas quæres id quodiam in predictis ostendimus, cum demonstraremus Græcos in omnibus à barbaris suis adiutori. Multam autem nominum rectitudinem aliquis deprehendet in Hebraica lingua si quis eam operam sumere uelit.

De Physica parte secundum Hebreos. Cap. V.

Hec igitur pars etiam apud eos intellectualium, incorporaliumq; ter-
contemplationem, & sensibili physiologiam diuersa recte à proph-
etis nō cōiectura, nec mortalium aliquo, sed sancti spiritus gratia docente ha-
bebatur. Mirum enim in modū, cum opus sit nonnulla physica in libris suis
scriptisse, iplos uidemus, hinc multa illis futura, prædicta, multa de uniuersi
constitutione, multa de animaliū natura, multa de plantis naturaliter expre-
sa. Moses autem an uelut pontifice, lapidibus, quorum scilicet virtutes
optime perceperat, non absq; causa uititur. Salomon etiam summus physio-
logus fuisse a scriptura perhibetur. Locutus est enim Salomon, inquit tria
milia parabolæ: fueruntq; odę ipsius quinq; milia: locutusq; est de lignis à
Cedro

t. Reg. 4

Cedro quæ est in Libano, usq; ad Hysopum, quæ à muris progreditur, & lo-
cus est de pecoribus, & uolatilibus eccl; & serpentibus & pisibus: & con-
fluebant uniuersi audire sapientiam Salomonis. Hac ratione cōmotus, qui
librum Sapientia personæ sua inscripsit, ipse enim mihi dedit horū quæ sunt
scientiam, ait, ueramu: ueram dispositionem orbis terrarum, uirtutem elemē-
torum, initium, finem, & medietatem temporum, ipforumq; temporū per-
mutationes atq; uicissitudines, stellarū cursus, anni uolutiones, naturas ani-
malium, & iras bestiarum, uim uentorum, & cogitationes hominum, differē-
tias plantarum, & uitutes radicum, & quæcunq; sunt abscondita, inuisibilia
cognoui. omnium enim artifex Sapientia docuit me. Idem rursus fluentem
corporum substantiam ostendens in Ecclesiæ ait: Vanitas uanitatum, & o-
mania uanitas. Quid habet amplius homo de uniuerso labore suo, quo labo-
rat sub sole? Et subiect: Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid
est quod factum est? ipsum quod faciendum est. Nihil nouum sub sole: cate-
ros quoq; si diligenter percurtas, nō expertes naturalis doctrinæ compieris
nec de plantis, omniumq; animalium natura solummodo, uerūmetiam de
celo, ac stellaris magnam peritiam habuerūt. Non enim parvam in libris eorū
inventionem de Vrba & Pleiade, de Orione atq; Arcturo, quem Græci
Bootes appellant, fieri uidemus. Ad hæc de origine mundi, de omni muta-
tione, alterationeq; rerum, de animæ substantia de rationalium omnium na-
tura, de uisibili atq; inuisibili creatura, de uniuersali prouidētia, ac præcipue
prima rerum omnium causa, de ceterisq; omnibus, que sola mentis inspecti
one comprehenduntur, ita traxerunt, ut si Græci uoluissent, ac potuissent,
tanquam iuniores uetusissimam eorum doctrinam in omnibus sequi nulla
profecto in re fundamentis eorum iactis errassent. Sed physiologiam du-
plicem esse, ut diximus, non ignorantes, eam quidem partem, quæ de sensi-
bilibus est, non omnino esserendam arbitrabantur, preter necessarias quaf-
dam eius partes, utputa non causa factum esse uniuersum, nec temerè circum-
ferri, sed Deo auctore, uitutesq; illius ineffabiliter gubernari.

Scholia in Cap. V.

Hebreos, eam philosophie partem que natura, causas & effectus rerum investigat & tradit,
cognitam perspectamq; habuisse, in hoc capite probatur. Tres autem capitis huic partes sunt.
In prima diuidit Euzebius uniuersam physiologiam, tunc ἡρωὶστην τὸν οὐρανὸν σύρκινον hoc
est, corum que intellectu confant, & secrete sunt à concretione mortali, & incorporeo sunt contempla-
tiones. In secunda op̄ physiologiam. In secunda ostendit, qui apud Hebreos in rerum naturalium
cognitione excellunt, & multa de ijs memorie literis, mandauerint, ac in eorū numero Moses &
Salomon Regem sapientissimum, recenset. In postrema, subiecti indicem locorum physicorum, &
quomodo quid am loci à Prophétis illustrati sint, docet. Baruum rerum obseruator ijs grata & fructuo-
sa erit, qui in sacris literis primū τὰ βελογικά, que fidei, charitatis & spes sunt, deinde τὰ φιλο-
σοφικά, sedulo scrutantur & querunt.

De intellectuali Hebreorum physiologia Cap. VI.

DE intellectualibus autem quia sunt, & quæ sunt, quo ordine, qua uit-
ture, quo discriminé dissimilarentur, quātum scire oporteat ad bene ui-
lendū, piecū sentiendū, per sacratissimam scripturā omnibus qui audire uo-
lunt, traditum est. Profundum autem atq; occultum rerū istarum sensum in
arcans reliquerunt, ut nū uidelicet querant, quicq; perspicere atq; dicere di-
git sunt. Plato autem in intellectualibus etiam atq; in incorporealibus, siue
ab illis didicerit, quando in Aegypto fuit, ubi multi Hebreorum Persis re-
gnantibus iterum à patria expulsi, exulabat, siue à se ipso intellexerit, siue à
Deo talen cognitionē habuerit. Moses Hebreosq; poetas secutus uide-
tur. Deus enim inquit, ipsi manifestauit, cuius inuisibilia creatione mundi

P. craturis

Ex: 3. 4. **creaturis intellecta conspicuntur, eternaque ipsius virtus atque diuinitas, ut exculpi non possint. Quod ita esse, uerbis ipsius Platonis probatur: nam cum solus Deus ex persona Dei Moles scripsit, Ego sum qui sum: sic dices filii Israel: Qui propriissime est, misit me ad uos. Quibus uerbis aperte solum Deo esse attribuit. Cumque est, cū a se, et diximus, Salomon futurum esse quod fuit, & faciendum quod factum est: à nullo alio nec nouum aliquid esse sub sole, unde dupliciter ens partiū uidetur. Nam ait: illud immortale, incorruptibile, stabileque natura, intellectuale, incorporaleque aliud influxu & mutatione semper esse determinat: & ut breuiter colligam, cum ad unum cuncta ludaei principium referant, unumque esse absque ontu, quod uerē atque proprie appellant ens, corporalium omnium atque incorporalium cauam: uide quomodo nō solum sensum, uerum etiam uerba ipsa Plato expressit. Quid est, inquit, quod semper est, ortum non habens? & quid quod semper fit, est autem nunquam? Illud certe mente ac ratione percipitur, eodem semper ens modo: hoc uero irrationali sensu comprehenditur, & ortum occidit, uereque & stabiliter nunquam ens est, ita quod à Mose breuiter dicitur, perunctionibus latius explicitum. Sibi enim ipsi responderet, dicens mente ac ratione comprehendendi. Illud uero Salomonis, quod fuit sci-
Ex: 3. 4. **littere, quod futurum est per ortum & occasum expresse, quibus subiicit. Hec enim omnia, erat sci-erit, ac erit, temporis partes sunt, quae non recte ad eternam substantiam transferimus, cui est solummodo uere accommodatur. Erat autem & erit, fluentibus solum uerē adaptatur. Nam quod semper eodem modo cum incorruptibile sit atque immobile, nec sensu tempore, nec fuisse aut fore uerē dicitur, nec aliquid eorum que sensibili bus accommodantur, recte illi adaptatur. Species enim istae sub tempore sunt, quod aeternitatem circulari ac ordinato motu imitari uidentur. Verum ne quis male me forsitan Platonis uerba intelligere suscipetur, a praeclaro Pythagoreorum Numenio huius rei probationem afflumam, qui sic in secundo volumine de bono scriptum reliquit: Age igitur, inquit, quantum polluimus proxime ad ipsum ens accedamus, dicamusque ipsum ens nec unquam non fuisse, nec unquam futurum, sed esse in determinato praesenti tempore solum. Quod quidam praesens sic intellectum, aeternitatem appellamus. Praeterit enim tempus praeteritiam, & non est: futurum uero nōdum est, sed uenturum uidentur. Quare si praeteritum atque futurum ipsi ente accommodabitur, impossibile quoddam euenerit, idem esse uidelicet, & non esse. Transtulit enim quod fuit, & non dū peruenit quod futurū est. Ipsum autem ens est: erit ergo, & non erit. Ipsum autem ens uerē est, nec localiter unquam moubitur, nec enim sursum, aut deorsum, ne ante, aut retro, nec ad dexterā, aut si nistrā, nec circa medium mouebitur. Satis ergo ipsi cōuenit, quoniam eodem modo semper habet. Et post pauca: Dicam, nec mihi placit deridere, incorporeum rei nomen scire contendentem. Est enim nomen eius essentia, & ens: nec enim factum est, neque corruptetur, nec mortum ullum suscipit. Simplex præterea est atque incomutabile, in una eademque simplicissima idēa constitutum, ne uoluntate sua, nec alia cogi potest, ut ab identitate sua recedit. Plato quoque in Cratilo ait, similitudine rerum nomina esse imponenda. Sic ergo nomen intellectuale incorporeum eternaque substantiae ipsum ens. Hec maioris cuiusdam inuenta fuisse puto posteriorisque uiri quam Plato fuit, ut pura Pythagoræ Plato quoque dicit: Quid est quod semper est & ortum non habet? & quid quod semper fit, est autem nunquam? Illud certe mente ac ratione percipitur, hoc irrationali sensu & estimatione comprehenditur, factumque transiit, & uere stabiliterque nunquam ens est. Percunctatus igitur, quid sit ipsum ens, absque origine ipsum esse, respondit: mutatur enim quod ortu: quod a uero mutatur, aeternum non potest. deinde pro-****

gressus aliquantulum, subiicit: Si ergo ipsum ens aeternum atque immutabile est, nec exit unquam a se ipso, sed eodem modo semper habeat hoc profecto est, quod mente atque ratione percipitur. Corpus autem fluit: cumque transiit, non est. Quare hoc est, quod sensu atque estimatione percipiatur: ut Plato dicit, ortum occidit: uereque nunquam ens est. Hac Numerium. Non iniuria ergo dixisse ipsum fertur: Quis enim aliud est Plato, qua Moses Atticelo quens?

Scholia in Cap. VI.

Quam fuerint Metaphysices periū ueteres Hebrei, facile est colligere ex eruditissimis, eorum de Naturā diuinā, de Ente & de ijs qui uel intellectu uel sensu percipiuntur, disputationibꝫ. Solum Deum eternum, propriè esse, cum a se & à nullo alio sit, initio & fine nō circumscribatur, & omnibus alijs creaturis & suis, esse & futuras esse largitus sit, adfirmaverunt Hebrei. Et ut omnibus consenserit quae nam esset ipsorum sententia de ijs que dicuntur Eſſe, ea in duos ordines diuiserunt, quorum alter eius est qui incorporeus, eternus, & ceteri & genitores, immensus, omnipotens est, & intellectu agnitus, pura mente colendus est: alter earum est creaturarum, que corpore sunt, & sensu percipiuntur. Labet hec uerbis Platonis paucis perstringere: οὐδὲ ἐπὶ ἄλλοι γένεσις δὲ τὸ ξένον, καὶ τὸ γένος μεροῦ πλέοντες, πλέον νοστρὰ κατὰ λόγον περιβάλλονται, καὶ κατὰ τὰ εἰρηνὴ τὸ, πλέον κατὰ τὸν λόγον ποστού, γένος μεροῦ πλέον νοστρὸν μεροῦ. Hanc eorum que sunt diuisionem, Platonis & Numerii Pythagorici philosophi testimonijs aſtruit & illuſtrat Euſebius. Pronunciavit uero Salomonis adductus ad doctrinam huius explicationem, non tantum de ipsis rebus sed etiam de carum iſu & abſiſi de occupationibus & studiis hominum, dictum uidetur.

Dé ē uerbo Greco, ex Plutarcho. Cap. VII.

Tū autem considera, quomodo & Mōsaica theologia, & alijs etiam uestris, quibus Deus à scriptura dicere introducit: Ego sum Dominus De psal. 101. us uester, & nō sum mutatus. Et propheta ille qui dicit: Tu autē idem ipse es, & anni tuoi non deficient. Considera igitur, si Plutarchus in libro, in quo sensum & uerbi Graeci, quod in Delphicī templi Propylæi scriptum erat: quodque aut lis, aut es Latinè significare potest, his quæ diximus conuenienter exponat. His uerbis non numerum, neque ordinem, nec cōiunctionem aliquam, nec aliquid aliud imperfectum ea dictione significari existimo: sed perfecta quadam ad salutantem Deum mihi respōsia uidetur, unā cum uoce ad diuinā uitritus memoriam respondentem cōuertens. In eodem enim loco scriptum est: Cognosc te ipsum, quod Deus ad accedentes salutando cōclamat: ac ideo uicissim nos respondentes dicimus es, quod est, es: per quam uocem quasi ueram & soli Deo accommodatā salutanti Deo respōdemus. Nobis enim uero, esse accommodari non potest. Natura enim nostra inter ortum & mortem consistens, instabilis quadam, & quasi phantastica est: nā si mitem collegitis, ac ipsam comprehendere omnino uolueris, quemadmodum aqua manibus hausta, quanto magis premitur, tanto citius defluit: sic mutabilia cuncta, quāto magis ratio perlequitur, tanto magis amittit. Cū enim omnia sensibilia in fluxu sint, continuè fiunt, atque corrumpuntur: nec eadem unquam permanere possunt. Fluuium autem eundem bis intrare secundum Heraclitum impossibile est, quare nec mortalem substantiam, si iterato consideres, eandem habitu esse dices: sed mirabilis commutationis uel citate modo dilispatur, modo contrahitur: imo uero non rectō dixi modō, & modō, cū simul aliud asciscat, aliud perdat, & aliud habeat ab eo. Ita numerū quā ad esse peruenire potest: nunquā enim generatio eius stat: sed Embryo à solidum spermate: deinde de infans, puer, adolescentis, uir, senex, decrepitus: ac quibuslibet primis corruptis & atrobus, ad nouas ueniēs, tandem omnino moritur. Ridi culo si ergo sumus homines, unā timētes mortem, qui multo tias iam mortui esse.

P 3 sumus